

Вечірне Рівне.- 1997.- 1 берез.; Татаркін В. Ю. "Річник Волинський" Якуба Гоффмана - важливе джерело для вивчення минулого Волинської землі ("Rocznik Wołyński" m. Równe) // Матеріали IV наук.- краєз. конф. "Острог на порозі 900-річчя".- (Острог), 1993.- С. 168-171;

Грамота Магдебурзька м. Острогу
(див. - Магдебурзька грамота
(привілей на самоуправління)
місту Острогу 1585 р.)

Гринь Іванович
(див. - Іванович Гринь (Григорій))

Грушевський Михайло
(17.09. (ст.ст.) 1866 - 25.11.1934)

видатний укр. історик. Нар. в м. Холм (нині - Республіка Польща) в сім'ї Сергія Федоровича Грушевського та Глафіри Захаріївни Опакової. У 1886-1890 навчався в Київ. ун-ті. Тут під керівництвом В. Антоновича розпочинає свою наукову діяльність. Після захисту магістерської дисертації у 1894 переїхав до Львова і очолив в університеті кафедру "Всесвітньої історії з спеціальним оглядом на історію Східної Європи". Відтоді Г. перебував в епіцентрі наукового і суспільно-політичного життя Галичини і України в цілому. У період до початку Першої світової війни виступав як автор монументальних праць, наукових розвідок, рецензій, публіцистичних і художніх творів, голова найбільших науково-видавничих осередків в Україні - Наукового Товариства ім. Шевченка (НТШ), Українського Наукового Товариства, редактор "Записок" НТШ, "Жерел до історії України-Руси", "Українського архіву" та ін. Г. був активним учасником революційних подій в Україні в 1917-1918, очолюючи з квітня 1917 по квітень 1918 Центральну Раду. Після її падіння через деякий час (у березні 1919) емігрував з України і до 1924 жив у європейських містах (Прага, Берлін, Женева та ін.) У березні 1924 Г. на запрошення радянських властей разом із сім'єю повертається в Україну і знову поринає в активну творчу діяльність. Характерною рисою Г.-науковця в 20-ті роки було розширення діапазону його інтересів. Нові зацікавлення дослідника стосувались української історіографії та історії української

Šreniowska K. Hoffman Jakub // Słownik historyków polskich.- Warszawa, (1994).- S. 185; інформації в тогочасній пресі про "Річник Волинський": "Express poranny".- 1930.- 30.06, "Gazeta Warszawska".- 1931.- 25.06, "Kurjer Warszawski".- 1930.- 16.09.

літератури. Г. разом з тим продовжив інтенсивну організаторську працю по виданню наукових часописів (журналу "Україна", "Записок історично-філологічного відділу ВУАН", "Наукового збірника", "Студій з історії України" та ін.), брав участь у діяльності ряду комісій і секцій у системі ВУАН. Визнанням величезних здобутків Г. на ниві історичної науки стало обрання його в 1929 дійсним членом АН СРСР. Розкручування маховика сталінських репресій і кінець відносно лібералізації комуністичного режиму на межі 20-30-х років, що негативно позначились на долі багатьох вчених і цілих наукових напрямків, не обминули й Г. Радянським керівництвом України була організована кампанія бруталного цькування вченого, звинувачень у нетолерантності до радянської влади, відмові від використання у своїх працях марксистсько-ленінської методології та ін. У 1931 змушений був переїхати до Москви. В 1934, перебуваючи на відпочинку в Кисловодську, Г. помер. Перу Г. належать близько двох тисяч наукових праць. Найголовніші: "Історія України-Руси" (11 тт., 1898-1936), "Історія української літератури" (6тт., 1923-1927), "Культурно-національний рух на Україні в XVI-XVII віці" (1912). У деяких загальних роботах ("Історія України-Руси", наук.-популяр. монографії "Культурно-національний рух на Україні в XVI-XVII віці") окремі розділи присвятив діяльності ОА. Оскільки ці студії мають синтетичний характер, то відповідно при висвітленні проблематики ОА вчений уникає детального її аналізу і зосереджується на загальновідомих фактах. Однак об'єктивні недоліки розвідок історика (фактографічна бідність) врівноважуються їхнім смисловим навантаженням. Г. у них дає власну оцінку діяльності ОА, не претендуючи на її абсолютну істинність. "Острозький епізод в історії духовного життя XVI століття" він вважає "недовговічним" та "ефемерним". Пояснення цього історик шукає в особистих прикметах В.-К. *кн. Острозького* як фундатора острозького науково-освітнього центру-осередку. На думку Г., В.-К. *кн. Острозький* був типовим представником

українського магнатства XVI ст., для якого приватні інтереси стояли вище публічних. Але навіть і в приватних справах князь, на думку Г., “не показував енергії, рішучості, ініціативи”. Така вада одного з найбільших можновладців виявилась навіть у тій сфері, де він зробив найбільше - в культурно-релігійній. Тут князь, згідно з Г., виявляє себе людиною малорішучою і непослідовною. До певної “дріб’язковості і слабкості характеру”, “вродженого індеферентизму” прилучались тісні зв’язки князя з польською і литовською аристократією і культурою, що ще більше унеможливило якусь тверду і послідовну лінію цього українського магната в проведенні культурно-національної політики. Все це, за Г., наклало відбиток на діяльність князя по організації друкарні і школи в Острозі. Поряд з тим, саме заснування ОА, як вважає Г., перебувало в тісному зв’язку з потребою видання слов’янської Біблії, організацією друкарні і зосередженням в Острозі освічених, “книжних” людей для літературної і видавничої діяльності. На думку Г., ОА була відкрита в 1570-х роках. Стосовно того, до якого типу шкіл вчений відносив ОА, то, гадаємо, він з цього питання не мав чіткої позиції. Хоча Г. і називає її “першою школою вищого типу на Україні”, але в іншому місці зазначає, що її фундатори і провідники лише “хотіли зробити з неї школу вищого академічного типу”, але це не вдалося, тому що постійно не вистачало наукових сил. І тут Г. дорікає В.-К. Острозькому, який, на його погляд, при таких величезних засобах, що були в його розпорядженні, міг би “постягати найкращі наукові сили сучасної Європи”. Крім того, певну роль тут відіграв страх князя перед “введенням неправовірних елементів в школу”. Очевидно, що дослідник відводив ОА місце десь посередині між “старою школою, яка не сягала понад

науку русько-слов’янського читання і письма” і школою вищого гатунку. Незважаючи на недоліки в діяльності ОА, зумовлені, за Г., вищезгаданими суб’єктивними факторами, цей навчальний заклад відіграв велику роль у культурно-національному русі кінця XVI - поч. XVII ст. Насамперед, ОА “своїм живим прикладом збила гадки, мовби при православної вірі неможлива ніяка організована школа, ніяка освіта, ніяка наука”. По-друге, ОА, як припускає Г., була певним взірцем для організації подібних навчальних закладів в інших містах України, - наприклад, Львівської братської школи. Нарешті, головною заслугою ОА дослідник називає її літературну продукцію. В цьому контексті цікавими і колоритними є замальовки Г. про окремих діячів Острозького науково-літературного гуртка та їхні твори: *Герасима Смотрицького* (“Ключ царства небесного”), *Мелетія Смотрицького* (“Тренос”), *Василя Суразького* (Малюшицького) “О єдиной православної вере” (“Книжиця в шести розділах”), *Клірика Острозького* - дві відповіді І.Потію з 1598-1599 („Отпис на лист... „ І.Потія), *Христофора Філалета* (*Мартина Броневського*) “Апокрисис” (“Апокрисис”). Діяльність ОА не була об’єктом пильної уваги Г. і якогось глибшого спеціального дослідження. Проте ціла низка зауважень і загальних висновків Г., безумовно, варті спеціального аналізу і врахування під час висвітлення окремих епізодів і аспектів проблематики ОА.

Літ.: Винар Л. Михайло Грушевський: історик і будівничий нації (Статті і матеріали). - К., 1995; Михайло Грушевський: Збірник наукових праць і матеріалів Міжнародної ювілейної конференції, присвячений 125-й річниці від дня народження Михайла Грушевського.- Львів. 1994; Пиріг Р.Я. Життя Михайла Грушевського: останнє десятиліття (1924-1934). - К., 1993; Сохань П.О., Ульяновський В.І., Кіржаєв С.М. М.С.Грушевський і Academia. - К., 1993.

Гуманістична освіта (див. - Освіта гуманістична)